

Хариксена, вживається з негативним конотативним значенням "дурість" (див. вище).

Отже, як показало дослідження, давньогрецькі ФО з компонентом-антропонімом характеризуються великим діапазоном сфер використання, однак лише за допомогою лінгвокраїнознавчого коментування можна встановити їх аксіологічне та семантичне наповнення, важливе для адекватного розуміння вербалізованих у ФО фрагментів давньогрецької мовної картини світу.

1. *Ажнюк Б. М.* Англійські фразеологізми з власноіменним компонентом // Мовознавство. – 1984. – № 6. – С. 61–65. 2. *Гудков Д. Б.* Теория и практика межкультурной коммуникации. – М.: Гнозис, 2003. – 288 с. 3. *Захаренко И. В.* Прецедентные высказывания и их функционирование в тексте // Лингвокогнитивные проблемы межкультурной коммуникации. – М.: [б. и.], 1997. – С. 92–99. 4. *Карасик В. И.* Лингвокультурный типаж // Язык. Текст. Дискурс. – Вып. 5. – Ставрополь: ПГЛУ, 2007. – С. 86–89. 5. *Красных В. В.* Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология. – М.: Гнозис, 2002. – 284 с. 6. *Найдюк О. В.* Семантичні та функціональні особливості прецедентних феноменів у німецькомовному дискурсі: Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2009. – 14 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. *Bibliotheca augustana.* Режим доступу: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/graeca/Chronologia/S_post15/Apostolios/apo_pa01.html. 2. *Corpus paroemiographorum graecorum* / ed. E.L. a Leutsch, F.G.Schneidewin. – Т. I-II. – Gottingae, 1839–1851. – 541 p., 866 p. 3. *Index adagiorum Graecorum.* Режим доступу: <http://jvpoll.home.xs4all.nl/back/Web/adaggr.htm>. 4. *Дворецкий И. Х.* Древнегреческо-русский словарь: В 2 т. – М.: Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1958. – 1904 с. 5. *Михельсон М. И.* Русская мысль и речь. Свое и чужое. Опыт русской фразеологии: Сборник образных слов и иносказаний. – Т. 1–2. – СПб.: Тип. АН, 1896–1912. – 2208 с.

Левицький А. Е., проф., д.філол.н.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПРОФЕТИЧНИЙ ДИСКУРС: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА АНАЛІЗУ

Статтю присвячено розгляду соціальних, культурологічних і мовних аспектів профетичного дискурсу на матеріалі української, російської та англійської мов. Пророцтва, що містяться в гороскопах та сонниках, складають основу профетичного дискурсу. Дані пророцтва

відтворюють традиційні для певного лінгвосоціуму вірування, стереотипи, упередження та забобони. Орієнтація профетичного дискурсу на урахування етно-соціальних факторів, як-от, етнонаціональний, гендерний, віковий і статусний параметри дозволяє оптимізувати форму та зміст інформації для кожного члена лінгвокультурної спільноти.

Ключові слова: профетичний дискурс, лінгвосоціальний аспект, лінгвокультурний аспект, мовний аспект

Статья посвящена рассмотрению социальных, культурологических и языковых аспектов профетического дискурса на материале украинского, русского и английского языков. Имеющиеся в гороскопах и сонниках предсказания составляют основу профетического дискурса. Данные предсказания отражают традиционные для определённого лингвосоциума верования, стереотипы, предубеждения и суеверия. Ориентация профетического дискурса на учёт этно-социальных факторов, к которым относятся этнонациональный, гендерный, возрастной и статусный параметры позволяют оптимизировать форму и содержание информации для каждого члена лингвокультурного образования.

Ключевые слова: профетический дискурс, лингвосоциальный аспект, лингвокультурный аспект, языковой аспект

The article deals with singling out social, cultural and language aspects of prophetic discourse in Ukrainian, Russian and English. Fortune telling in horoscopes and dream compendia are treated like those which serve as a ground for such discourse. They reflect beliefs, stereotypes, prejudices and superstitions typical of a certain social group. Prophetic discourse orientations at ethnic, social, including national, gender, age, and status parameters make it possible to optimize the form and the essence of information aimed at reaching every member of a certain cultural group.

Key words: prophetic discourse, social aspect, cultural aspect, language aspect

Лінгвістика початку ХХІ ст. відзначається значною увагою до досліджень, пов'язаних із передачею інформації (див., напр., [Дик 2007]; [Иссерс 2011]; [Переверзев 2003]). Саме дискурс як «текст, занурений у життя» [Арутюнова 1991, 136] є найбільш зручною формою «пакування» вербалізованої інформації в історичному та соціокультурному контексті. Таким чином, дискурс відбиває «дух часу», який визначає його структуру та сприяє адекватному декодуванню інформації. До того ж, індивід та його дискурс діють як

потужний фактор, що впливає на розвиток мови та формує комунікативний і когнітивний стилі, притаманні індивіду, соціуму, етносу та людству в цілому на певному етапі його розвитку. Антропоцентрична сутність продуктів дискурсивної діяльності, що відбиває особистісні риси продуцента інформації, з одного боку, та адресованість до її реципієнта, з іншого, визначають сучасне розуміння дискурсу. Вплив на збереження та розвиток мови (також антропоцентричний за своєю суттю) певним чином пов'язаний із майбутнім, адже формування мовних, комунікативних і навіть когнітивних пріоритетів звернене як до адресату сьогодення, так і до адресату завтрашнього.

Різні пророкування складають основу профетичного дискурсу. Так, Г. І. Берестнев аналізує усну форму існування цього дискурсу [Берестнев 2012]. Він детально розглядає віщі сни – їхні мовні та сугестивні показники. Проте, на наш погляд, варто також визнавати й писемну його форму, а саме, гороскопи та сонники в електронній та друкованій формах [Левицький 2012]. Вони ґрунтуються на традиційних для певного лінгвосоціуму віруваннях, стереотипах, упередженнях і забобонах. Наївна за своєю суттю профетична форма передачі інформації, відзначається чітко вираженою етнокультурною та соціальною спрямованістю, яка дозволяє читачам / слухачам пізнати власне майбутнє, що подається як можлива, прогнозована та водночас вигадана реальність.

Вигаданий світ у профетичному дискурсі подається як майбутній реальний світ. Йдеться про активну взаємодію різних світів, які існують у різних площинах: можливий світ має безпосередню референцію до реального, додаючи йому нові риси. Отже, неможливе стає можливим. Саме тому квазіреальний світ, відбитий у гороскопах і сонниках, хоча й максимально наближений до реальності, все ж є можливим, в якому існують образи та символи прийдешніх або ж бажаних подій. Опора на реальні події, стани та дії сприяє правдоподібності викладу та сприйняття інформації, закладеної в профетичному дискурсі. Це цілком зрозуміло, якщо враховувати відкритий, особистісний, мінливий характер світу реального.

Вагомою є й суб'єктивність сприйняття оточуючого світу, яка існує незалежно від певного індивіду. У такий спосіб, цей витвір уяви одночасно постає результатом творчої та пізнавальної діяльності, так би мовити "вищою формою мислення" [Голосовкер 1987, 12], завдяки якій реалізується споконвічна спокуса познати світ, у його майбутніх, досі невідомих вимірах. Отже, вигадка дозволяє зазирнути туди, де реальність безсила, що, врешті-решт, дає змогу планувати засторогу від можливих

проблем [Resher 2003, 243]. Людина, в даному випадку – продуцент і реципієнт профетичного дискурсу – визначає сконструйовані світи як подібні до реальності, що вербалізуються за допомогою семантики природної мови [Jackendoff 1994].

Загалом же, дискурсивна формація відбиває межі комунікативної та когнітивної діяльності людини, встановлюючи ступінь значущості, доцільність та важливості висловлення серед тематично близьких [Чернявская 2009, 158], із урахуванням культурно маркованих обставин і формульних моделей поведінки, прийнятних у соціумі [Карасик 2004, 278]. Дискурсивний простір, таким чином, формується на основі відтворення певних тематично однорідних ідей і смислів, «упредметнених у текстах», за допомогою когнітивних стратегій, обраних продуцентом і реалізованих сукупністю стереотипізованих і конвенціалізованих мовних засобів, які автоматично декодуються реципієнтом [Чернявская 2009, 158]. Навіть якщо обидві сторони не контактують між собою напряму, провидець використовує систему знань, яка дозволяє йому створити певний алгоритм для відтворення інформації у писемній формі. Продуцент свідомо або несвідомо впливає на реципієнта, формуючи настанови, наміри, уявлення та оцінки, які з часом організують його поведінку за розробленим сценарієм. Для досягнення необхідного ефекту такий вплив повинен бути націлений на свідому та несвідому діяльність індивіда, об'єднуючи логічні й емоційні компоненти. Дискурсивний вплив під час передачі профетичної інформації пов'язаний із **інформуванням**, що реалізує такі дискурсивні дії, як-от, повідомлення, попередження, оповідання та пояснення («С Луной в шестом секторе (труда) нужна хорошая организация, пунктуальность и последовательность»; "Envelopes seen in a dream, omens news of a sorrowful cast"). **Аргументування** має на меті переконання реципієнта, разом із можливістю сугестії («Всегда есть выбор: заглядывать за горизонт или копать на огороде. Пребывание на садовом участке действительно полезно. Чувство родной земли даёт ощущение опоры, фундамента. Дозированный труд укрепляет здоровье»). Ефективності передачі відповідної інформації також сприяють: **емоційно-оцінний** підхід до майбутніх дій реципієнта («Всё тайное когда-то становится явным, и в этом есть большая польза. Причём не надо далеко ходить – начните с себя, проведя исчерпывающий анализ своих достоинств и недостатков»), елементи **волевиявлення** («Чистить лук – в семье будет множество неприятностей, с далеко идущими печальными последствиями. При малейшей возможности постарайтесь восстановить мир, даже ценой своей жертвенности. Если этого не сделать, то дальше будет только хуже»; "Put your responsibilities to

the back of your mind for a while and focus on ways that you and certain others can indulge yourselves"). До того ж, незважаючи на те, що продуцент дискурсивного утворення нав'язує реципієнтові власну модель світу, когнітивного дисонансу, як правло, не фіксується, адже відправник і отримувач повідомлення беруть однакову участь у процесі переконання, яке ґрунтується на самопереконанні. "Якщо ви помітили щось своє у тому світі, який "малює" ваш комунікативний партнер, то переконання досягло успіху" [Larson 2010, 146 – 148].

Не слід забувати й про дискурсивну категорію **авторитетності**, яка відіграє важливу роль під час передачі профетичного змісту повідомлення. Його продуцент є незаперечним авторитетом, що володіє "вищим знанням", недсяжним для більшості людства. Такий стан речей є можливим через відсутність зворотного зв'язку у повному обсязі. Врахуймо також, що авторитетність є динамічною категорією [Кашкин 2010, 237], яка допускає можливість втрати продуцентом авторитету через невідповідності пророкування подальшим подіям. Потреба у подібного роду інформації доводить, що пророцтво є "товаром" [Packard 1991]. Отже, слід говорити не стільки про вплив на адресата, а про взаємодію обох сторін дискурсивного процесу, що творить "основну реальність мови" [Аругюнова 2011].

Разом з тим, профетичний дискурс завдяки своїй суб'єктивній природі відзначається широкою варіативністю композиції тексту, лексичних і синтаксичних засобів експлікації когнітивного, лінгвокультурного, соціального, психологічного, риторичного й естетичного складників, а також візуалізації. Не останню роль відіграє індивідуальний стиль викладу інформації. Останнім часом стали розповсюджуватися спеціалізовані, нові форми профетичного дискурсу. Серед них: гороскопи роботи та кар'єри, покупок, подорожей, фітнесу, побачень, еротичний, персональний, неформатний, кармічний, магічного талану, китайський, тибетський, тощо.

Споріднює гороскопи та сонники як складники профетичного дискурсу бажання їх реципієнтів отримати інформацію про майбутнє щастя та запобігти втрат. Саме для досягнення цієї мети продуцент фокусує увагу на таких сферах, як ЗДОРОВ'Я, ЛЮБОВ, ДІМ, СІМ'Я, НАВЧАННЯ, РОБОТА, ФІНАНСИ, ДРУЗІ, ПОЇЗДКИ, ВІДПОЧИНОК, ПОКУПКИ, ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД, ІНТИМНЕ ЖИТТЯ, що дозволяє зробити висновок стосовно преференцій сучасної людини, її розуміння щастя. До того ж, гороскопи та сонники можуть містити інформацію на короткий

або довгий терміни. Хоча сонники, як правило, віддають перевагу інформації на короткий термін.

Для створення гороскопу необхідно знання про місце планет на небі («*напряжённые аспекты Луны к Плутону и Сатурну*»; "*your ruler Saturn being enhanced by its link with the Sun*"), а сонника – опора на знаки-символи як частина етнокультури. Так, в англійській культурній традиції *аметист*, *рубін*, *сапфір* і *топаз* означають удачу, а *сардонікс* – жебрацтво; *займатися бейсболом*, *їздити на велосипеді*, *плити* є добрими знаками, *грати в більярд* сигналізує про проблеми, а в *покер* – поганих друзів.

Відзначимо й те, що форма викладу інформації в гороскопі залишає адресатові певну свободу вибору, а сонники мають у переважній більшості фаталістичну спрямованість. Проте варіативність прагматичної форми інформації, що передається є досить помітною: імперативи – "*Don't hide your strong points just to make someone else feel secure! Be flexible and willing to indicate many opinions in your decision-making process. ... Be flexible*"; поради – «*Постарайтесь отгонять от себя нотки подозрений и пессимизма*»; побажання – "*Let a relationship end peacefully*"; застереження – «*От того, что вы сейчас сделаете, зависит следующий жизненный виток. Будьте мудры и осторожны в принятии решений! А если есть сомнения, то лучше не делайте никаких шагов!*»; констативи – "*goldfish for a young woman is an indicator of a wealthy union with a pleasing man*".

Різні типи умовних конструкцій, модальні дієслова та слова, запитання адресатові досить часто зустрічаються у текстах гороскопів ("*If you're diplomatic, you'll win*"; «*Противоречивые ситуации могут возникать вокруг имуущественных или финансовых вопросов*»). Зазначені мовні засоби пом'якшують категоричність і сприяють інтимізації викладу. *Ви* в текстах гороскопів мовами, де є така форма, доводить повагу («*Поточний місяць, імовірно, не дозволить Вам сидіти на робочому місці*») або має генералізуюче значення («*В має ваше желание сбудется, хотя и не совсем так, как вы не раз себе рисовали*»), хоча є й випадки використання *ти*, що значно підвищує інтимізацію спілкування («*Только так ты сможешь успокоиться и хорошенько всё обдумать*»), особливо, коли адресант знає гендер адресату («*Если во сне ты услышала раскаты грома, но не увидела молний, знай: в реальной жизни у тебя нет оснований для беспокойства*»). Можливі випадки, коли про реципієнта профетичної інформації йдеться у третій особі («*Помехи,*

которые в планах *Дев* весь апрель устраивали светила, исчезнут»). Досягненню цієї ж мети слугує розмовно-побутовий стиль спілкування («*Оторвись*», *что называется по полной!*»; *"Your kind of day"*). Водночас, сонники, в основному, віддають перевагу піднесеному стилю, що створює певну таємничість (*"Guitar. If a dreamer is a man, he will be courted and will be likely to lose his judgment under the wiles of seductive women"*).

Незважаючи на те, що сонник має яскраво виражену етнокультурну та соціальну спрямованість, він не має такої міри індивідуалізації, яка притаманна гороскопам, навіть, якщо людина не інформує астролога про свої дані. Вона може прочитати в гороскопі загальний прогноз для всіх людей, що входять до певної категорії, а саме, народжені під одним із знаків Зодіаку або в певний рік. В таких гороскопах можна зустріти аморфні формулювання, як-от, «*У некоторых Овнов деловые отношения повернутся в романтическом направлении*»; «*Швидше за все, для багатьох це проявиться як бар'єр у кар'єрному зростанні*».

Для досягнення успішності передачі вербалізованої інформації її продуцент може використовувати низку стратегій в межах профетичного дискурсу. Найбільш значущими є: апелювання до найважливіших сфер життєдіяльності людини; конкретизація соціальної, вікової, гендерної групи, для якої ця інформація призначена; використання візуальних засобів (фотографій, малюнків, різних шрифтів, кольорового маркування). Саме це засвідчує виявлення мовних, комунікативних, композиційних, когнітивних, соціальних та етнокультурних особливостей гороскопів і сонників як складників профетичного дискурсу.

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс // ЛЭС. – М.: Сов. энц., 1991. – С. 136–137.
2. Арутюнова Н. Д. Будущее в языке // Логический анализ языка. Лингвофутуризм. Взгляд в будущее. – М.: Индрик, 2011. – С. 6–11.
3. Берестнев Г. И. О когнитивной природе языка профетических текстов // Пятая международная конференция по когнитивной науке: тезисы докладов в 2 томах. Том 1. – Калининград, 2012. – С. 245–246.
4. Голосовкер Я. Э. Логика мифа. – М.: Наука, 1987. – 218 с.
5. Дик У. Эффективная коммуникация. Приёмы и навыки / Пер. с нем. – Харьков: Изд-во Гуманитарный Центр, 2007. – 188 с.
6. Иссерс О. С. Речевое воздействие. – М.: Флинта: Наука, 2011. – С. 224 с.
7. Карасик В. И. Языковые ключи. – М.: Гнозис, 2009. – 406 с.
8. Кашикин В. Б. Парадоксы границы в языке и коммуникации. – Воронеж: Издатель О. Ю. Алейников, 2010. – 382 с.
9. Левинский А. Э. Типологические характеристики профетического дискурса // Вестник Московского государственного лингвистического университета. Языкознание. Дискурс как

социальная деятельность: приоритеты и перспективы. – Ч. 1. – Вып. 5 (638). – М.: ИПК МГЛУ «Рема», 2012. – С. 278–287. 10. *Переверзев В. Н.* Теория коммуникации: металогический подход // Методы современной коммуникации. Вып. 1. – М.: МГЛУ, 2003. – С. 5–16. 11. *Чернявская В. Е.* Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 248 с. 12. *Jackendoff R. S.* Patterns in the Mind, Language and Human Nature. – N.Y.: Basic Books, 1994. – 246 p. 13. *Larson Ch. U.* Persuasion: reception and responsibility. – Boston, MA: Wadsworth, Cengage Learning, 2010. – 449 p. 14. *Packard V.* The Hidden Persuaders. – L.: Penguin Books, 1991. – 247 p. 15. *Resher N.* Imagining Reality: a study of unreal possibilities. – N. Y.: Open Court, 2003. – 298 p.

Лисенко К.В., викл.,
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка.

ПРОСОДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ ІНТЕРОГАТИВІВ В АУДИОЗАПИСАХ РАДІОПОСТАНОВ ТВОРІВ ШЕКСПІРА

У статті розглянуто деякі характеристики просодії питальних висловлювань аудіозаписів радіопостанов Вільяма Шекспіра в діахронічному аспекті. Порівнюються діапазон ЧОТ та паузація як одні з найбільш релевантних показників просодичного оформлення звукового тексту. Зроблено висновок про значну варіативність просодії інтерогативів у діахронічному аспекті.

Ключові слова: просодія, діапазон ЧОТ, інтерогатив, варіативність просодичних показників, паузація.

В статье рассматриваются некоторые просодические характеристики вопросительных предложений в аудиозаписях радиопостановок Вильяма Шекспира в диахроническом аспекте. Сравняется диапазон ЧОТ и паузація как наиболее релевантные показатели просодического оформления звучащего текста. В работе сделан вывод о значительной вариативности просодии инттерогативов в диахроническом аспекте.

Ключевые слова: просодия, диапазон ЧОТ, инттерогатив, вариативность просодических показателей, паузація.

The article deals with certain features of interrogative sentences prosody in audio recordings of Shakespeare's plays in diachronic aspect. The fundamental tone frequency range and pauses as the relevant data of audio text prosody are compared. A conclusion is made about substantial variability of interrogative sentences prosody in the diachronic aspect.